

A *be* igekötő jelentései Nyitragerencsér nyelvjárásában

Tóth Katalin

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem

A dialektológiai korpusz bevonása a kognitív szemantikai vizsgálatokba új távlatokat nyit a tudományban: megbízhatóbb adatok szolgálnak a nyelv, a megnevezés, valamint az emberi gondolkodás működésének és a leképezésnek mind mélyebb megismeréséhez (Szelid–Geeraerts 2008, Tolcsvai Nagy 2011).

Az előadásban a Nyitragerencsér *be* igekötős igéi körében végzett kognitív jelentéstani vizsgálat eredményeit kívánom ismertetni. Tekintettel arra, hogy a jelentés fogalmi struktúrák rendszereként a holizmus, a prototípuselv és a kognitív tartományokban való profilálás segítségével írható le (Ladányi–Tolcsvai Nagy 2008: 32), a prototípuselv alapján taglalom az *be* igekötős igék jelentését, ugyanis az elv a jelentéshálózat feltérképezésére, a jelentésbeli különbségek és egyezések, valamint a poliszémia kialakulásának leírására alkalmazható. Mindezek értelmében a vizsgálat célja a nyelvjárásban realizálódó *be* igekötős igék szemantikai szerkezetének leírása, valamint a *be* igekötő jelentéskiterjesztésének feltárása. Az igekötő 66 esetben fordul elő a korpuszban, tehát az egyik legproduktívabb kategóriát képviseli az igekötős igék körében. Mivel a nyelvjárás nagyon gyakran – az eltérő valóságérzékelés, a saját tapasztalatok, ismeretek leképezésének következtében – eltérő szóegységeket, úgynevezett tájszavakat használ az egyes fogalmak megnevezésére, így várhatóan az igekötős igék körében is lesz különbség a sztenderdhez képest. A vizsgálat korpuszát a Sima Ferenc dialektológus által gyűjtött, kontextusban szereplő tájszavak képezik. A korpusz eleget tesz a funkcionális nyelvészet által meghatározott alapkövetelményeknek (Ladányi–Tolcsvai Nagy 2008).

Az igekötős ige jelentésszerkezetének felvázolása a Langacker-féle elméletre és módszertanra épül, amely az igekötős igét kompozitumszerkezetként értelmezi (Langacker 1987, 2008). Ez a modell lehetőséget ad a „grammatikalizációs ösvény” feltárására, a jelentéskiterjesztés követésére.

Szakirodalom

Ladányi Mária – Tolcsvai Nagy Gábor 2008. Funkcionális nyelvészet. In: Tolcsvai Nagy Gábor – Ladányi Mária (szerk.): *Tanulmányok a funkcionális nyelvészet köréből*. Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXII. Akadémiai Kiadó, Budapest, 17–58.

Langacker, Ronald W. 1987. *Foundations of Cognitive Grammar*. Volume I. Theoretical prerequisites. Stanford University Press, Stanford.

Langacker, Ronald W. 2008. *Cognitive Grammar: a Basic Introduction*. Oxford University Press, Oxford.

Szelid, Veronika – Geeraerts, Dirk 2008. Usage-based dialectology. Emotion concepts in the Southern Csango dialect. *Annual Review of Cognitive Linguistics* 6: 23–49.

Tolcsvai Nagy Gábor 2011. Kognitív egység és funkcionális változás a magyar nyelv történetében. *Magyar Nyelv* 107: 257–76.